

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ АГРЕСІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Білецька К. Б.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 016 – Спеціальна освіта*

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Мірошніченко О. А.

*доцент кафедри професійно-педагогічно, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління*

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

Проблема агресивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення набуває особливої значущості в сучасних умовах модернізації освіти та впровадження інклюзивного підходу до навчання. Мовленнєві порушення у дітей часто супроводжуються емоційними та поведінковими труднощами, серед яких агресивна поведінка займає особливе місце. Комунікативні обмеження, які виникають внаслідок мовленнєвих порушень, призводять до фрустрації, емоційного напруження та соціальної дезадаптації, що може проявлятися у вигляді агресивних реакцій.

Одна з важливих проблем, з якою сьогодні стикаються загальноосвітні заклади, – це прояви агресивної поведінки серед учнів початкової школи, які мають мовленнєві порушення. Розуміння того, як саме виникає і формується така поведінка, дає можливість не лише пояснити її причини, а й підібрати ефективні психологічні методи впливу. Це також дозволяє визначити ключові підходи до психолого-педагогічної корекції та профілактики агресії вже на ранніх етапах навчання [6, с. 296–302].

Аналіз освітніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти особливості агресивної поведінки у молодших школярів з мовленнєвими порушеннями висвітлено у працях таких сучасних вчених: Л. Сафонова, О. Чепи, Т. Піроженко, Л. Рендольф, С. Скотт, Е. Баттеруорт. Також вивчення проблеми агресії у дітей займалися такі вчені як А. Бандура, Л. Берковіч, А. Бас, Р. Берон, Ж. Піаже, Е. Еріксон, Д. Доллард, К. Лоренц, Г. Костюк та інші. Питання особливостей розвитку дітей з порушеннями мовлення досліджували В. Синьов, Л. Фомічова, К. Шевченко, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет. Взаємозв'язок мовленнєвих порушень та емоційно-поведінкової сфери розглядали

Ю. Рібцун, С. Конопляста, Н. Савінова, І. Мартиненко, Д. Бішоп, Л. Леонард, О. Проскурняк.

Більшість уваги ми приділили працям О. Чепи, вона спеціаліст у галузі логопедії та дефектології, тому вона займається проблемами мовленнєвих порушень у дітей і їх вплив на поведінкову сферу, а от Л. Рендольф – американський логопед, вона досліджує взаємозв'язок між мовленнєвими порушеннями та агресивною поведінкою у дітей.

Не менше нас зацікавили праці Е. Баттеруорт – дослідниця у галузі мовленнєвих порушень, яка вивчає вплив мовленнєвих труднощів на емоційний і поведінковий розвиток дітей, зокрема методи подолання агресії через мовленнєву корекцію.

Незважаючи на те, що психологи та логопеди вивчають та розробляють корекційні програми для подолання агресивної поведінки у молодших школярів, проте наші діти зростають в суспільстві, яке стало дуже жорстоким і тому ми розуміємо значущість даної проблеми і приділили їй більше уваги для вивчення та дослідження.

Отже, мета дослідження – прояви агресії у молодших школярів з порушеннями мовлення та їх корекція.

Поняття агресії та агресивної поведінки почали активно обговорюватися в науковій літературі ще в XVIII–XIX століттях. Сам термін «агресія» має латинське походження і в перекладі означає «наступати» або «рухатись уперед». Хоча це слово давно використовується в європейських мовах, його зміст змінювався з часом. У психології існує багато трактувань агресії. Наприклад, О. В. Наконечна розглядає її як поведінку – словесну або фізичну – що має на меті завдати шкоди або зруйнувати щось. Водночас агресивність – це вже внутрішній стан чи навіть риса характеру, яка виявляється через ворожість до людей, тварин або навколишнього середовища.

Агресія – це усвідомлені дії, якими мають намір завдати шкоди іншій людині, групі людей або тварині [3, с. 94–100].

Е. Фромм визначає агресію як заподіяння шкоди не тільки живому, але і будь-якому неживому об'єкту. Агресивна поведінка людини є, насамперед, реакцією на фізичний і психічний дискомфорт, стреси, фрустрації. У теорії, що запропоновано психологом А. Бандурою, агресія розглядається як специфічна соціальна поведінка, яка часто засвоюється і підтримується в сімейній ситуації. Зокрема, було доведено, що батьківська поведінка може виступати в якості моделі агресії й що саме у агресивних батьків зазвичай бувають агресивні діти [4, с. 256].

Прояви агресії у молодших школярів з порушеннями мовлення мають специфічні особливості залежно від характеру мовленнєвого порушення.

Причини агресивної поведінки в молодших школярів з порушеннями мовлення:

1. Комунікаційні бар'єри – неможливість чітко висловити свої думки та потреби через мовленнєві порушення призводить до фрустрації та агресії як способу самовираження.

2. Психологічні фактори – занижена самооцінка, тривожність і невпевненість у собі через усвідомлення своїх мовленнєвих особливостей.

3. Соціальне відторгнення – діти з мовленнєвими порушеннями часто стають об'єктами глузувань або ізоляції з боку однолітків.

4. Компенсаторний механізм – агресія може виступати як спосіб компенсації відчуття неповноцінності або безпорадності.

5. Наслідкування моделей поведінки – запозичення агресивних манер спілкування з найближчого оточення або медіа.

Серед чинників, пов'язаних з проявами агресії дітей молодшого шкільного віку, виділяють такі:

1) соціально-економічна та політична ситуація в суспільстві, яка створює загальний рівень напруженості;

2) моральні цінності та норми, що формуються під впливом соціального середовища;

3) сімейне виховання та мікроклімат у родині;

4) спілкування з ровесниками, яке може як позитивно, так і негативно впливати на поведінку;

5) характер і система виховання, при якому агресія закріплюється як ефективний спосіб досягнення бажаного;

6) вікові й індивідуальні особливості дітей;

7) фізичне та психічне здоров'я, включаючи наявність хронічних хвороб чи психічних розладів;

8) агресивні приклади поведінки в засобах масової інформації;

9) фізичні оточення, наприклад, перенаселеність у містах, відсутність особистого простору тощо. [3;94-100].

Агресивна поведінка у дітей з порушеннями мовлення відрізняється від агресивної поведінки у дітей без таких порушень кількома аспектами:

1. Причини агресії: У дітей з порушеннями мовлення агресія часто є результатом психічної невідповідності, тривожності та невпевненості через складнощі у спілкуванні. У дітей без мовних порушень агресія може бути викликана іншими факторами, такими як соціальні умови або вплив оточення.

2. Форми агресії: Діти з порушеннями мовлення можуть демонструвати виражені форми фізичної та вербальної агресії, а також негативізм, як спосіб привернути увагу або виразити емоції. У дітей без мовних порушень агресія може проявлятися більш різноманітно, залежно від індивідуальних особливостей.

3. Соціальні чинники: Діти з порушеннями мовлення можуть спостерігати агресивну поведінку як ефективний спосіб впливу на інших через

відсутність альтернативних комунікативних стратегій. У дітей без мовних порушень соціальні чинники можуть бути менш значимими у формуванні агресивної поведінки.

Висновки. Агресія є складним і неоднозначним явищем, що проявляється у різних формах і ситуаціях. Її основою можуть бути вроджені інстинкти, однак спосіб їх прояву значною мірою залежить від соціального середовища. Часто агресивна поведінка виникає у відповідь на фрустрацію важливих потреб, хоча це не завжди автоматично призводить до ворожих дій. Варто також зазначити, що агресивність не обов'язково є негативним явищем – у деяких випадках вона може бути природною реакцією в умовах боротьби за існування. Агресивна поведінка є важливою проблемою, оскільки особливостями такої поведінки зумовлені специфічними труднощами, пов'язаними з мовленнєвими розладами, які ускладнюють комунікацію, емоційну регуляцію та соціальну адаптацію дітей. Прояви агресії можна зменшити або перенаправити в соціально прийнятне русло завдяки позитивному підкріпленню мирної поведінки, наслідуванню позитивних прикладів, а також створенню сприятливих умов, які не провокують агресивні реакції.

Література:

1. Астремська І. Теоретичні аспекти проблеми дослідження агресивної поведінки особистості. *Наукові праці: соціологія*. 2015. № 213. 111–115 с.
2. Белова О. Діагностика та корекція агресії у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення : монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори 2006, 2017. 233 с.
3. Бовть О. Причини агресивної поведінки дітей молодшого шкільного віку *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 94–100.
4. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості : навч. посібник К. : Либідь, 2007. 256 с.
5. Яковлева О. В. Причини агресивної поведінки молодших школярів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2015. (1). 296–302.